

Pohdintoja koulutuksesta ja tulonjaosta

Education and Wage Inequality
in Europe, A literature review

*Rita Asplund & Erling Barth (ed.),
ETLA, Sarja B 212, 2005.*

Eugen Koev

Ekonomisti

Akava ry

Kiistaton empiirinen tosiasia on, että paremmin koulutettujen työmarkkina-asema on sekä palkkatasolla että työllisyydellä mitattuna parempi. Huomattavasti moniselitteisempi ja vaikeampi kysymys on, miten koulutustason yleinen kasvu sekä koulutuksellinen tasa-arvo ja toisaalta palkka- ja tulojakauman hajonta liittyvät toisiinsa. Rita Asplundin ja Erling Barthin toimittama kirja on laaja yhteenveto aiheeseen liittyvistä maakohtaisista tutkimustuloksista kymmenestä Länsi-Euroopan maasta. Kirja on osa EU komission tukemaa ”Education and Wage Inequality in Europe (EDWIN)” -projektia. Lisätietoja projektista löytyy Internet sivusta <http://www.etla.fi/edwin/>

Kirjan ensimmäinen luku on johdanto aihepiiriin ja lyhyt yhteenveto maakohtaisista katsauksista. Toisessa luvussa tarkastellaan tasa-arvon ja kasvun sekä koulutuksen ja tasa-arvon välisiä yhteyksiä makrotaloudellisesta näkökulmasta. Loput kymmenen lukua ovat maakohtaisia kirjallisuuskatsauksia Suomesta, Ranskasta, Saksasta, Kreikasta, Italiasta, Norjasta, Por-

tugalista, Ruotsista, Iso-Britanniasta ja Espanjasta.

Lukujen rakenne ja sisältö sekä eri aiheiden painotus vaihtelevat maittain, mutta tästä huolimatta samaa aihepiiriä koskevia tuloksia eri maista on poimittavissa verraten helposti. Hakemisto olisi joka tapauksessa parantanut kirjan luettavuutta. Esitykset ovat ei-teknisiä. Erialaisten tutkimus-asetelmien ja päätulosten raportoinnin lisäksi löytyy yleensä myös varsin selkeä kirjoittajan näkemys kokonaisuudesta. Lukemalla maakohtaiset katsaukset saa paljon tietoa kunkin maan tutkimuksen tilasta, runsaasti kirjallisuuslähteitä sekä ideoita mahdollisista tutkimusaiheista, mikä lieneekin yksi kirjan päätarkoituksia.

Kaikille mukana oleville maille on yhteistä väestön koulutustason ripeä kasvu 1900-luvun loppuvuosikymmeninä. Väestön kouluttautumismahdollisuudet ovat oleellisesti parantuneet ja kansallisten koulutusjärjestelmien kehittämisessä tasa-arvonäkökulma on ollut useimmissa maissa vahvasti esillä. Seurauksena sosio-

ekonomisen taustan merkitys koulutusvalintoihin on vähentynyt, mutta se ei ole hävinnyt edes Suomessa ja muissa Pohjoismaissa.

Koulutuksen tuotto on pysynyt 80- ja 90-luvuilla yleisesti ottaen varsin vakaana korkeasti koulutettujen määrän voimakkaasta kasvusta huolimatta. Suomi ei ole tässäkään suhteessa poikkeus. Sikäli kun aggregaattitason palkkaeroissa on tapahtunut muutoksia, koulutuksen tuoton muutoksella on ollut yleisesti ottaen hyvin rajallinen merkitys – mahdollisia poikkeuksia tästä ovat Portugali ja Iso-Britannia.

Useassa maaraportissa (Iso-Britannia, Ranska, Espanja, Portugali) ilmenee huoli hyvin koulutettujen nuorten työttömyydestä ja koulutusta vastaamattomasta työllisyydestä (ts. ylikoulutuksesta). Keskustelu koulutuksen ja työelämän vastaavuudesta ja mahdollisesta ylikouluttamisesta on kestoaihe Suomessakin, mutta varsinaista tutkimusnäyttöä on vähän. Tietääkseni Suomessa on tehty vain pari aiheeseen liittyvää tutkimusta, Hämäläinen (2003): ”Ylikoulutusta korkeakoulutettujen työmarkkinoilla?”, Palkansaajien tutkimuslaitos, Tutkimuksia 87 sekä aivan tuore Böckerman (2006): ”Too much too soon? Polytechnic graduate placement in Finnish manufacturing”, Palkansaajien tutkimuslaitos, työpapereita 217.

Arvioitaessa koulutettujen nuorten työttömyyden ja koulutusta vastaamattoman työn merkitystä taloudellisen mutta myös tasa-arvon näkökulmasta keskeisimpiä kysymyksiä on, onko näillä työmarkkinariskeillä vaikutusta myöhempään työuraan. Aiheen tutkimus edellyttäisi laajoja paneeliaineistoja ja on siksi vielä hyvin harvinaista, lähes olematonta. Kirjallisuuskatsauksesta en löytänyt viitteitä sellaiseen.

Työmarkkinainstituutioilla on suuri merkitys sekä koulutuksen palkkapreemioon että

palkka- ja tuloeroihin yleensä. Suomen kannalta Ruotsin kokemukset 90-luvulla ovat erityisen kiinnostavia. Pitkään kestäneen keskitetyn palkkapolitiikan kauden jälkeen Ruotsin palkkapolitiikka on muuttunut niin, että yritystasolla on nykyään selvästi aiempaa suurempi vaikutus palkanmuodostukseen. Vaikka Ruotsissa koulutuksen tuotto ja palkkaerot yleensä ovat edelleen kansainvälisesti katsottuna varsin pieniä, muutoksen seurauksena sekä koulutuksen tuotto, mutta myös koulutustasoryhmien sisäiset palkkaerot, ovat kasvaneet.

Paitsi koulutustasojen kesken merkittäviä palkkaeroja esiintyy saman koulutustasoryhmän sisällä. Koulutuksen ja työn vastaamattomuus sekä yrityskohtainen palkkapolitiikka ovat esimerkkejä mekanismeista, joiden kautta syntyy palkkaeroja saman koulutuksen saaneiden kesken. Miten väestön koulutustason kasvu vaikuttaa aggregaattitason palkkaeroihin, riippuukin siitä, mikä on palkkahajonta eriasteisilla koulutustasoilla. Suurempi palkkahajonta korkeammilla koulutustasoilla viittaa siihen, että koulutusinvestointiin liittyvä riski kasvaa koulutustason mukaan sekä siihen, että paremmin koulutettujen osuuden kasvu johtaisi, *ceteris paribus*, aggregaattitason palkkaerojen kasvuun. Keskustelua koulutustason ja palkkahajonnan välisestä riippuvuudesta käydään useassa maakohtaisessa katsauksessa, mm. Suomen osiossa, sekä yhteenvetoluvussa. Olemassa olevan hyvin suppean tutkimustiedon perusteella näyttäisi siltä, että useimmissa maissa vallitsee nimenomaan positiivinen yhteys koulutustason ja palkkahajonnan välillä. Näyttö on kuitenkin sen verran epävarma, että kirjoittajat varovat kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä ja toteavat, että lisätutkimus aiheesta on ehdottomasti tarpeen.

Kaikkiaan ”Education and Wage Inequality

in Europe” varmasti hyödyttää alan tutkijoita ja toivoa sopii, että sen osoittamat merkittävät aukot ymmärryksessämme koulutuksen ja palkkatasa-arvon vaikutuksista toisiinsa innostavat

lisätutkimukseen. Sen sijaan koulutus- ja tasa-arvopolitiikan tekijöille kirja ei tarjoa reseptejä vaan useita pohdiskelunaiheita. □